

NATTVARDSVIN OCH ALKOHOL

Frågan om alkoholfritt nattvardsvin har på senare år diskuterats i riksdagen och kyrkomötet. SPT har haft flera artiklar i ämnet. I debatten vill man göra enskilda själavårdsfall till övergripande norm för kyrkans sakramentsförvaltning, säger pastor Oloph Bexell i denna artikel. Samhällets »nykterhetsprincip» får prioritet framför kyrkans »sakramentsprincip» och förespråkarna för alkoholfritt nattvardsvin synes inte göra någon skillnad mellan profan alkoholförtäring och sakramental kommunion. Bexell visar på hur förekommande problem kan lösas utan att man gör våld på nattvardens instiftelse. Han är assistent i kyrko- och samfundsvetenskap vid universitetet i Uppsala, där hans forskningsområde är liturgik, och en av SPT:s redaktörer.

Att alkoholism är en utbredd folksjukdom i vårt samhälle är alla medvetna om. Den drabbar människor på olika sätt och leder som längst till att de slås ut ur sitt sociala sammanhang och förlorar sitt mänskliga fotfäste. Samhället sätter därför in preventiva åtgärder av olika slag, liksom det söker bota, hjälpa och stödja dem som drabbas. Den sjuke kan i vissa situationer genom en viljeakt avstå från alkohol, genom medicinering tvinga sig själv till nykterhet och finna ett socialt skyddsnet i en alkoholnegativ miljö eller organisation; de extrema fallen är i akuta lägen föremål för klinisk vård.

Eftersom vin ingår i kyrkans nattvarvsfirande kan kyrkan inte bortse från att kommunionen för den alkoholsjuka eller för s.k. nyktra alkoholister kan utgöra ett själavårdsproblem. Bör, kan eller vågar de delta? Det är i en fungerande församling naturligt, att om detta på ett eller annat sätt skulle utgöra ett bekymmer för människor med alkoholproblem, bör det i förstone föranleda själavårdskontakt mellan den det gäller och församlingsprästen.

Frågan har givetvis uppmärksammats från den organiserade nykterhetsrörelsens sida. Granskar man dess program ur kyrklig aspekt finner man dock strax att dess vällovliga utgångspunkt är medicinsk, social, etisk och samhällspolitisk, teologin är i sammanhanget irrelevant. Nykterhetsrörelsens orubbliga grundidé och mål är ett samhälle där alkohol

inte längre konsumeras och medlemmarna lovar ju högtidligen att inte smaka alkohol. Inte ens de profana organisationerna (MHF, IOGT-NTO, Blå bandet m.fl.) räknar emellertid deltagande i nattvarden som löftesbrott. Ändå utgör inte nattvarden en nykterhetspolitisk frizon. Redan tanken att delta i nattvarden skulle kunna utgöra ett bekymmer för den kategori människor nykterhetsrörelsen har inom sitt ansvarsområde gör att man utvecklar åtskillig aktivitet för att få en ändring av praxis till stånd. Alkoholfritt nattvardsvin i Svenska kyrkans församlingar är därvid en reform, till vilken man söker påverka kyrkans beslutsfattare i riksdag och kyrkomöte. Det är därför angeläget att se vilka skäl som föreligger för kyrkan att använda alkoholhaltigt vin eller om goda och övertygande argument kan framläggas för att övergå till alkoholfri nattvardstryck.

Ett sakrament

Att frågan om nattvardsvinets art alls har tagits upp till diskussion beror på en förskjutning i sakramentsuppfattningen. Ser man nattvarden främst som en subjektivt orienterad åminnelse- och gemenskapsakt, där brödet och vinet blott är de medel »varigenom Kristi ousägliga kärlek målas för trons öga» (E. J. Ekman) blir givetvis elementens kvalitet av underordnad betydelse, kanske t.o.m. likgiltig. Menar man däremot att det till nattvardens instiftelse och avgörande för dess va-

liditet, är knutet bestämmelser från Kristus själv kan inte lämplighetskriterier bli avgörande.

Enligt luthersk lära är altarets sakrament »vår Herres, Jesu Kristi, sanna lekamen och blod, under bröd och vin, av Kristus själv instiftat, oss kristna till att äta och dricka» (Lilla katekesen). Realpresensläran är oupplösligt förbunden med de element under vilka Kristus instiftade nattvarden och kyrkan kan endast fira eucharisti i lydriad mot honom. När prästen på hans uppdrag uttalar instiftelseorden över bröd och vin infriar Kristus sitt löfte att själv ta sin boning däri, så att vi om dem kan säga *att* — men inte förklara *hur* — de är hans sanna och verkliga kropp och blod, var till löftet om syndernas förlåtelse, liv och salighet är knutet. Instiftelsen, lydriaden och löftet hör samman.

Kristus har bundit kyrkan att förvalta nattvarden på det sätt han själv förordnat och knutit löftet om sin närvaro till elementen, bröd och vin. Kyrkan har inte fått mandat att handha sakramentet på annat sätt än efter dess instiftelse.

Ty Kristus säger icke »Om ni tror eller är värdiga, så undfår ni min lekamen och mitt blod», utan: »Tag, ät, drick, detta är min lekamen och mitt blod». Vidare säger han »Gör detta» (nämligen det jag nu gör, instiftar, ger och bjuder er att mottaga),

säger Luther i Stora katekesen (SKB s. 486) och fortsätter i samma andetag:

Dessa ord är vår grundval, vårt skydd och värd mot alla villfarelser och förförelser som hittills uppkommit eller ännu kan uppkomma.

Kristi närvaro kan således inte frigöras från de konkreta elementen och åstadkommes inte heller genom kommunicantens erfarenhet av kristusgemenskap; den har sin grund i föreningen mellan de av Kristus bestämda elementen, bröd och vin, och Kristi däröver, av prästen uttalade, instiftelseord.

Andra själavårdsproblem

Donatisterna på 300-talet menade att sakra-

mentens kraft och validitet var beroende av prästens tro; kyrkan avvisade denna uppfattning såsom heretisk. Det är inte prästens fromhet som åstadkommer sakramentet. Människor skall inte behöva bekymra sig om prästens tros- och fromhetskvalitet när de skall gå till nattvarden. Ett motsvarande själavårdsproblem uppstår genom det slags inverterade donatism som menar att nattvarden andliga innehåll skulle vara oberoende av det sätt på vilket den firas och vilka element som användes, bara det hela går fromt till. Den som vill vara övertygad om sakramentets validitet behöver nu inte äga ingående kännedom om prästens andliga status; man har bara att höra och se att det är fråga om en präst som på Kristi uppdrag, i hans stad och ställe, uttalar instiftelseorden över det bröd och vin som meddelas i kommunionen. På samma sätt — vilket i praktiken är svårare — måste kommunicanten kunna vara förvissad om att de element, varöver instiftelseorden sålunda läses, verkligen är just det instiftelseorden säger om dem, bröd och vin, att de inte i fromt nit bytts ut mot något annat. Till något annat har nämligen kraften och löftet »Detta är min lekamen och mitt blod» inte betygats. Tvivel och tveksamhet inför sakramentets materia får inte uppkomma; då grumlas kommunicantens eucharistiska glädje, frimodighet och tacksamhet och övergår i undran, osäkerhet och frågor om vad det egentligen var som gavs.

Är då inte detta fråga om överdriven rigorism? Skulle i valet mellan alkoholhaltigt och alkoholfritt nattvardsvin själva alkoholprocenten spela någon roll?

Om man tillmäter lydriadsmomentet i nattvarden någon betydelse — att kyrkan firar nattvarden i lydriad mot Kristi instiftelse — måste det för svaret på den frågan vara av intresse att veta vad som fötevar vid den historiska händelse som nattvardsinstiftelsen utgör.

Instiftelsen

Som Sverre Aalen visat i sin stora artikel om

nattvardsvinet i exegetisk och judisk belysning (SPT 38—39/83) är det möjligt att fastställa dels vilken dryck som Jesus själv använde vid nattvardens instiftelse, dels också vad han menat med uttrycket »det som kommer av vinträd» (Matt. 26:29 par.), vilket ju stått i centrum för debatten. Det är i båda fallen fråga om *vanligt jäst vin, inte om andra produkter av vinträdet*. Aalen har visat detta med utförliga belägg, men hans uppfattning är i och för sig ingalunda ny. Den hävdades av lutheranerna redan på 1500-talet i debatten med kalvinisterna; i vårt land framfördes den t.ex. redan 1565 i skriften *Fundamenta nostra fidei*, skriven sannolikt av Laurentius Olai Gestricius. Genom att använda uttrycket »det som kommer av vinträd» har Jesus medvetet velat utesluta alla andra drycker än vanligt vin. Den som menar att s.k. avalkoholiserat eller alkoholfritt vin (en *contradictio in adiecto!*) kan användas i kyrkans nattvardsfirande, påtar sig därmed bördan att leda i övertygande bevis, att kyrkan inte är bunden av Jesu handlingssätt och instiftelseordens ordalydelse och att någon annan princip än Skriften skall vara avgörande i frågor som rör sakramentsförvaltningen.

Kyrkohistorisk översikt

Har det då inte i kyrkans historia förekommit extrema situationer då kyrkan själv ändå medgivit att vinet kan få ersättas med annan dryck för att nattvard verkligen skall kunna firas?

Vid 1983 års kyrkomöte drog en av ledamöterna i tvivelsmål att vin skulle ha funnits i vårt land t.ex. på Ansgars tid på 830-talet och att denne därför skulle ha använt annan dryck vid mässorna i Birka. Av arkeologiskt och annat material känner vi emellertid väl till att vin verkligen funnits på Björkö och Helgö under vikingatiden; det importerades dit genom frisiska köpmän. Vi vet också att vinimporten i Sverige ökade i takt med kristendomens utbredande.

Givetvis kunde vinbrist uppstå i Norden under medeltiden. Påven Alexander III för-

bjöd på 1170-talet prästerna att i mässan använda torr vindrugg utblandad med vatten (DS I:56). 1237 frågade ärkebiskopen av Nidaros påven om man inte på grund av det långa avståndet och de dåliga handelsförbindelserna kunde medges rätt att använda öl eller annan dryck i stället för druvvin i nattvarden. Svaret blev nej (DI I:131). Vid flera tillfällen under 1300-talet tog vinet slut på Island. I avvaktan på bättre seglationsförhållanden och förnyad import inställdes mässorna — att använda annan dryck som ersättning var otänkbart.

I Sverige hade vi den bekanta liquoristiska striden på 1560-talet. När kalken efter reformationen började utdelas åt lekmännen ansåg sockenmännen på en del håll att det blev för dyrt att köpa importerat vin; biskop Ofeegh i Västerås menade att man i stället skulle kunna använda andra, inhemska drycker, lämpligen körsbärssaft eller vanligt vatten. 1562 deklarerade lutheranerna häremot, att nattvarden »är icke *verum sacramentum* medh mindre thet sker i vin *iuxta institutionem Christi*» (SRA 1, 2:274, 3), sakramentets validitet är knuten till instiftelseordens lydelse. Den lutherska uppfattningen, med ärkebiskop Laurentius Petri som främste företrädare, segrade över kalvinismen. I ett herdabrev gjorde ärkebiskopen klart att nattvarden skulle firas endast med bröd och vin

och platt wthi ingen annor, antingen blotta wattn, ööll, miödh, mosth etc. Och när man samma brödz och wijns element genom Christi ordh consecrerer och til Sacrament wijar, bekommer man allenast thå thet rette och sanskyllige Sacrament, medh huilko är wår Herres Jesu Christi sanne lekamen och blodh; ty såå och ickie annorlunda haffuer han siellfuer både medh exempel och gudhomlig befallningh thet stichtat och insat (cit. Troil, *Skifter --- til --- Reformations Historien*, 3, 1791, s. 273 f.)

Fanns det inget vin att tillgå skulle man låta det »bliva omässat» (aa SRA).

Redan i fornkyrkan hade man haft en liknande teologisk strid, när de s.k. hydropara-

staterna eller akvarierna menade, att endast vatten skulle kunna användas. Också då avvísades möjligheten till vinsurrogat såsom here-tisk.

De senaste kyrkomötena

På senaste tid har ju frågan om s.k. alkoholfritt nattvardsvin aktualiserats flera gånger. Vid 1982 års kyrkomöte föreslogs i en motion en sådan ändring av 1686 års kyrkolag »att möjlighet ges att i församlingen besluta om användande av alkoholfritt vin i nattvarden». Kyrkomötet avvisade motionen på formella grunder, frågan var inte av kyrkolags natur. 1983 återkom motionären, nu tillsammans med biskopen i Lund, och menade att det var en kyrkohandboksfråga och begärde att en anvisning om möjligheten till alkoholfri dryck skulle införas i handboken. Centralstyrelsen fick i uppdrag att till nästa kyrkomöte framlägga förslag till kyrklig kungörelse i ärendet.

Samma krav hade framförts tidigare. Vid 1975/76 års riksdag hade Eva Åsbrink (s) framhållit hur nattvardsvinet utgjorde ett problem för dem som avlagt nykterhetslöfte — vilket, som vi nyss visat, det inte bör vara — och en fara för alkoholmissbrukare; hon föreslog, att riksdagen skulle medverka till att »alkoholfri druvsaft» skulle få användas och att beslut härom skulle fattas av kyrkorådet, inte av pastor. 1977/78 återkom Gunnel Jon-äng (c) med en motion i samma ärende. Båda avslogs med hänsyn till de pågående kyrka—stat-överläggningarna.

Biskopsmötet

Frågan har också behandlats i biskopsmötet. 1960 företogs en utredning under ledning av biskop Sven Danell och biskopsmötet uttalade:

Det tillkommer pastor att under ämbetsansvar vaka över att gällande ordning iakt-tages vid firandet av nattvarden. Vid nattvarden skall verkligt vin användas. Det kan icke ersättas av annan dryck. Det är dock tillåtet att blanda vinet med vatten.

1961 rekommenderade biskopsmötet till användning ett av Vin- & spritcentralen till-handahållet rött vin med alkoholstyrka endast 11% istället för det gängse starkvinet. Denna vinsort slog dock aldrig igenom och togs så småningom ur sortimentet.

1978 diskuterades frågan åter i biskopsmötet och detta beslöt sig nu för följande alternativ:

(1) alkoholfhaltigt vin, varvid bör uppmärksammas möjligheten till vin med låg alkoholhalt,

(2) vin blandat med vatten,

(3) nattvardsvin, ej alkoholfhaltig dryck, »det som kommer från vinträd».

Det är om den tredje punkten som diskussionen kommit att handla. Den rör något principiellt annorlunda än de båda föregående och står i motsättning till 1960 års uttalande. Vi skall här inte gå in i någon språklig granskning av dess ordalydelse; de tre leden i den tredje punkten torde väl vara att betrakta som synonyma, inte som olika alternativ. Vi skall heller inte orda mycket om lagligheten i denna sista punkt; regeringsrätten har emellertid (1961:44) fastslagit att kyrkolagen inte medger s.k. alkoholfritt vin till användning. Det är, säger man, då definitionsmässigt *inte fråga om vin*.

Till biskopsmötet 1978 hade ärkebiskopens utrikesadjunkt gjort en utredning, dagtecknad den 20/12 1977. Den omfattar blott 1 3/4 A4-ark + bilagor (korrespondens) och utgöres av en sammanställning av *praxis* inom fem kyrkor, de lutherska kyrkorna i Norden och i Västtyskland (VELKD) samt den anglikanska kyrkan i England. Någon *teologisk* undersökning av exegetisk, dogmatisk, praktisk-teologisk eller annan art inför biskopsmötesuttalandet har, så vitt jag kunnat utröna, inte förekommit.

Riksdagen 1979/80

Vid 1979/80 års riksdag hade frågan om nattvardsvinet aktualiserats av ett par nya motionärer. Deras avsikt var densamma som tidigare: Alkoholfritt dryck skall (få) användas och

det lokala beslutet skall fattas av kyrkorådet. Den uttryckliga motiveringen var nu, liksom tidigare, påtryckningar från nykterhetsrörelsen. Också denna gång avslogs motionen, frågan ansågs vara en inomkyrklig angelägenhet. Men kulturutskottet pekade i sitt betänkande på den tredje punkten i biskopsmötets rekommendationer 1978 och menar att frågan borde lösas av sig själv utan riksdagens medverkan. Men, säger utskottet,

I den mån utvecklingen blir en annan än den som utskottet angivit såsom sannolik, kan en eventuellt förnyad bedömning av frågan om lagstiftning komma att ge ett annat resultat.

Riksdagen menar sålunda att — ehuru man säger att det är en uttalat inomkyrklig angelägenhet — kyrkans sakramentsförvaltning skall anpassa sig till samhällets nykterhetspolitiska linje. Dess ord till kyrkan kan sammanfattas med Goethes i *Erlkönig*: »und bist du nicht willig, so brauch' ich Gewalt» Det emellertid inte procedurfrågorna som här skall belysas (jfr SPT 4/1981).

Alkoholfrågan

Från nykterhetsorganisationerna har sålunda gång efter annan kommit propåer att kyrkan skulle använda annan dryck än vin i nattvarden. Det resonemang som därvid användes är alls inte teologiskt, utan socialpolitiskt: Avvanda alkoholister och konfirmander sägs få smak för spritdrycker genom nattvarden och alkoholsjuka människor som står under avvänjande medicinering (s.k. antabusbehandling) skulle förhindras att gå till nattvarden; det är sådana skäl som gång efter annan framförts i riksdagen. När nu samhället i övrigt gått in för alkoholfri representation kan inte statskyrkan utgöra ett undantag. Den kyrkliga reflexionen inför denna typ av argumentering kan bara bli en: Kan och skall samhällets socialpolitik få styra kyrkans sakramentsförvaltning? Skulle så ske sänker sig otvivelaktigt ett löjets skimmer över denna integritetsfria kyrka.

Frågan om alkoholisters kommunion skall

inte göras till ett större problem än det är. Den som påstår att återfall i alkoholism skett genom deltagande i nattvarden är skyldig att påvisa när, var och hur detta skett. Innan verifierbara fakta framlagts är talet om återfallsfaran ett rykte av oviss verklighetsbakgrund. Men inte heller läkarjournaler kan ändra Kristi instiftelse. Till icke ringa del torde ryktena ifråga emellertid kunna härledas till en ledare i veckotidningen *Se* sommaren 1960 och dess journalistiska uppföljning på olika sätt; måhända är de äldre än så.

Omsorgen om människor som använder alkoholavvänjande preparat (vanligast antabus och dipsan) framförs som ett skäl för nattvardsvinets ersättande med annan dryck. Avsikten med denna typ av medicinering är att kroppens alkoholförbränning skall blockeras och alkoholförtäring hos patienten framkalla så kraftiga obehagssymtom, att denne avhåller sig från sådan. Symtomen är olika, beroende på individuell känslighet, men det är meningen, att det skall bli reaktion även på mycket små mängder alkohol, t.ex. lättöl. Även vid konsumtion av marknadens s.k. alkoholfria eller avalkoholiserade viner lär preparaten ge avsedda effekter. Från läkemedelsföretagens sida framhåller man att preparaten emellertid inte kan ge tillämnade reaktioner på hur *små* vätske- och alkoholmängder som helst. Om man vid nattvarden använder gängse vin (t.ex. av madeiratyp eller ännu hellre lättvin) som på vanligt sätt blandas med vatten, skulle en för preparatet normalkänslig person kunna »fukta läpparna», dvs. kommunicera en liten kvantitet utan direkta besvär. Sker kommunionen genom *intinktion*, dvs. sedan den konsekreerade oblaten doppats i det konsekreerade vinet skall »inte någon som helst risk» för obehagssymtom föreligga.

En alkoholproblematiker har ordet

Det är inte ofta alkoholproblematiker själva offentligen kommer till tals i den här frågan. I min hand har jag emellertid ett brev från en

sådan. Med vederbörandes uttryckliga tillstånd skall jag citera:

Jo, alkoholen i nattvardsvinet kan vara märkbar — sekundsnabbt i kärva lägen — för en alkoholproblematiker. Att förneka detta vore att sopa problem under mattan och ge fältet fritt åt dem som — av olika skäl — ivrar för alkoholfritt nattvardsvin. För några år sedan när jag började »gå till nattvarden» och samtidigt missbrukade alkohol kunde det hända att innehållet i kalcken verkade smått störande. Doften och smaken påminde ju om det onda jag försökte komma ifrån. Reaktionen var inte vare sig djup eller långvarig — det händer så mycket hela tiden under en mässa. Vad jag kände var snarast en irritation av det slag man kan uppleva när man kommunicerar vid en alltför sluttande eller obekvämt nattvardsbänk — förargliga utslag av sinnlig svaghet i ett heligt ögonblick.

Jag tror också att jag kände lite bitterhet mot »de andra» som — antog jag — slapp mina associationer. Det är en känsla som missbrukaren lever med dygnet om tills han hittar ett sätt att »hamna inom» också känslomässigt.

Upplevelsen hade dock aldrig kunnat föranleda mig att gå hem och dricka mer vilket i och för sig är anmärkningsvärt eftersom missbrukaren gärna tar varje chans att skylla på något för att få dricka mer. Nej, avståndet mellan firandet av mässan och smygsupandet hemma i garderoben var lika stort som mellan himmel och jord.

Nu mera är jag en regelbunden kommunikant. Fortfarande händer det att suget efter alkohol blir så starkt att det är fråga om daglig kamp. Men nu mera är det just det faktum att det är vin som förvandlas till Kristi blod som ger mysteriet en extra-dimension — till just mig. Så väldig är alltså hans makt, så djup är hans kärlek! Kanske kan jag också säga att tomrummet i mig — suget efter alkohol — allt mer fylls igen av detta andra: hans sanna blod i stället för, *i stället för*.

Men inte heller den här positiva upplevelsen av Guds nåd är värd att dramatisera, den är bara en bland många under en mässa.

Rent praktiskt är det förstås en fördel när vinet är utspätt med vatten och när jag själv får styra kalcken mot munnen och bestämma mängden.

En sak kan jag bestämt säga. Skulle jag i dag, eller förut när jag bara gick i kyrkan ibland, erbjudas alkoholfritt vin i natt-

vardskalcken så skulle jag uppleva detta som en stor besvikelse och förnedring. Jag skulle fråga om Herren Jesus givit upp allt hopp om mig.

Raderna talar för sig själva även om de givetvis inte till alla delar är allmängiltiga; de är ett allvarligt vittnesbörd. I stället för att »hjälpa» alkoholproblematikern genom det s.k. alkoholfria vinet blir resultatet förnedring. Inte ens vid Herrens Heliga Nattvard vill kyrkan (samhället) lita på den sjuke, utan erbjuder substitut.

I den allmänna debatten synes det mindre vara alkoholsjuka människor som påfordrar alkoholfritt nattvardsvin än företrädare för nykterhetsrörelsen, som av principiella skäl menar att kyrkan i detta avseende måste ändra på sin sakramentsförvaltning. Att hitta individuella lösningar strider emellertid mot nutida svensk tradition och samhällsuppfattning; det är grundprincipen som måste få en generell ändring. I kyrkan skulle ett annat mönster råda: med samma terminologi innebure det att man skulle hålla på sina grundläggande principer och istället för att ändra dem (men inom ramen för dem) finna individuella variationer. Det är då fråga om själavård.

Realpresensen igen

Brevskribenten pekar på själva kärnfrågan, den som vi berörde inledningsvis. Frågan om vin eller alkoholfri dryck i nattvarden kan inte diskuteras utan att det handlar om realpresensen.

När frågan drivs utifrån allmänt nykterhetspolitiska utgångspunkter gör man ingen skillnad mellan bruk av vin i nattvarden och i de övriga sammanhang i samhället där vin förekommer. Kravet på ett alkoholfritt samhälle känner inga gränser och hejdar sig inte ens inför mysteriet.

Vi har tidigare sett hur Kristus bundit sin sakramentala närvaro till bröd och vin, inte till andra matvaror. Det som kommunikanten tar emot är inte endast bröd och vin utan Kristi sanna lekamen och blod. Visserligen

har själva elementet inte förändrats till sin yttre skepnad. Det har så förenats med Kristus att det som bjudes i kalken — för att tala med Luther — »inte är vanligt vin från källaren utan blodsvin» (WA 26, 445, 10 ff.) en språklig nybildning som denne tar till för att uttrycka det fullständigt unika, mysteriet i nattvarden. Det konsekrerade vinet är Kristi blod.

»Herrens lekamen och annan spis»

Den argumentering vi här diskuterat har gällt alkoholsjuka människor. Ett liknande resonemang finns också vad gäller s.k. barnkommunion, framfört bl.a. av Mårten Werner (m) i riksdagsdebatten 1980. Alkoholfri dryck vid nattvarden ses som ett »krav» för att barn skall få delta, man säger sig inte vilja medverka till att de smakar alkohol. Men man resonerar också då som om det gäller vanlig servering av alkoholhaltiga drycker och kan knappast ta realpresensen på allvar, tillmäta instiftelseorden någon innebörd eller sätta Kristi ord och löfte »Detta är» i centrum.

Alkoholpolitiska argument för att byta ut det vanliga vinet i nattvarden mot saft eller annan dryck är ovidkommande och sakligt omotiverade i en kyrka där man menar att det finns ett reellt och innehållsmässigt samband mellan Jesu instiftande av nattvarden i salen i den övre våningen och kyrkans och den lokala församlingens nattvardsfirande i vår egen tid, där man talar om och handskas med Kristi sanna lekamens och blods sakrament. Sådana argument utgår från och förutsätter, att det inte är någon skillnad mellan det konsekrerade vinet i nattvardskalken och annat vin, något som också framfördes t.ex. i riksdagsmotionen 1980. Det blir då inte möjligt att blunda inför det allvarliga ordet i 1 Kor. 11:29 där det sägs att *den som inte gör skillnad mellan Herrens lekamen och annan spis* i nattvarden äter och dricker en dom över sig. Det är förvisso inte tillämpligt på nattvardsgästen som överrumplas eller som kommunicerar i god tro, men väl på den som medverkar till eller accepterar att annan dryck

än vanligt vin användes i nattvarden och som under sådana omständigheter förvaltar sakramentet som om ingenting hänt. Samtalet om nattvardsvinet kan inte undvika den frågan.

Nykterhetsprincip och sakramental princip

Frågan om nattvardsvinet är uppenbarligen ett problem för många människor. Den alkoholfria ersättningsdrycken tycks vara angelägnare för påtryckare, politiker och en del präster, än för nattvardsgäster. När det i riksdagsmotionen 1980 framfördes, att en lagändring måste till därför »att många människor av principiella skäl inte deltar i nattvardsfirande där alkoholhaltigt vin användes» visar detta sålunda att det i stor utsträckning är just fråga om en principfråga för nykterister. Nykterhetsprinciper ställs därmed emot kyrkans »sakramental princip», det förmenta löftet till nykterhetsrörelsen ställs emot troheten mot kyrkans Herre och mot nattvarens instiftelse. Det gäller då för kyrkan att välja väg, vilken princip som skall väga tyngst. Den enskilde har att avgöra vad han prioriterar: Löftet till sin organisation eller troheten mot Jesu instiftelse.

Problemet måste tas på allvar. Det löses inte genom att man sopar de teologiska argumenten under mattan och förvandlar hela saken till en ordningsfråga om en anteckning i kyrkohandboken. Det senaste kvartsseklet av vår kyrkas historia har visat att man inte blir av med teologiskt begrundade samvetsbestämda övertygelser på det sättet. Det måste tydligt sägas ifrån att ett nykterhetslöfte inte omfattar kyrkans nattvardsfirande. I annat fall ställer sig hela den organiserade nykterhetsrörelsen — med allt det angelägna arbete den utför — på kollisionkurs med kyrkan.

Vad kan man göra?

Bestämmelsen om vin i nattvarden hör sålunda till det som överhuvudtaget inte *kan* ändras. Kyrkan är bunden till Kristus och hans handlande vid instiftelsen. Det är lika omöjligt att byta ut vinet mot något slags

saft, som att döpa i annan vätska än vatten eller »om någor sigh företoghe för brödh bruka äple, pärer eller annat hwad honom teckes» (Laur. Petri, cit. Troil, s. 187); det är då inte längre i enlighet med sakramentets instiftelse.

Inom ramen för instiftelsen finns andra vägar att gå, än att *byta ut* vinet mot annan dryck. Biskopsmötet har 1960 och 1978 anvisat möjligheter. *Vinet kan blandas med vatten*, så har skett i klassisk kyrklig tradition i alla tider, det är god allmänkyrklig och svensk reformatorisk sed. Vin- och vattenblandningen har också en djup teologisk symbolik, den uttrycker Kristi två naturers oupplöslighet och åskådliggör enheten mellan Kristus och kyrkan (om detta kan man läsa i A. Härdelins bok *Aquæ et vini mysterium*, 1973). Det är dock angeläget att understryka att proportionerna mellan vattnet och vinet måste vara sådana att det fortfar att vara *vin*:

Och ther man än skulle medgiffua, at watn ock så må medh wijnet inmengt warda, såsom allestädz j Christenhetene wel haffuer pläгат skee, så moste man likwel thet göre medh sådana mått att wijnet genom för myckin watublandning icke borttappar sin retta wijnsmaak»,

som Laurentius Petri uttryckt god och gällande ordning. Och vattnet får heller inte i förväg blandas i vinet utan det skall ske »i bruket», säger han, så att inte vinet fördärvas »och nu icke meer kunna reknas för wijn» (Troil s. 188).

Den andra av biskopsmötet rekommenderade möjligheten, om man menar att problem skulle föreligga, är det gängse *starkvinets utbytande mot lättvin*. Det har visserligen sämre hållbarhet än vin med högre alkoholprocent, en egenskap som det delar med de s.k. alkoholfria och avalkoholiserade vinerna. Hållbarheten är beroende av vätskans kontakt med luften och förlänges om det oanvända (och alltså okonsektrerade) vinet hålls över i en ny, mindre flaska med tättslutande

lock (av t.ex. apotekstyp). Tillhandahölles det i en modern lufttät s.k. *bag-in-box* (som Systembolaget håller på att lancera) vore hela bevarandefrågan ur världen. Möjligheten att köpa vinet i mindre flaskor än de gängse bör observeras.

Då nu alkoholism är en sjukdom och när man låter församlingen och gudstjänsten vara en själavårdande och läkande miljö skall varje konkret fall, där bekymmer föreligger, leda till en enskild själavårdskontakt mellan den sjuke och prästen. Gemensamt och i lydriad för Kristi instiftelse skall man då se till att problemen löses och den sjuke få råd och anvisningar. (Liknande medicinska problem finns för människor som lider av celiaki, glutenintolerans, och som därför inte tål mjölprodukter från de vanliga sädeslagen och därmed inte de gängse oblaterna.) I extrema fall, då ovannämnda möjligheter till kommunion av vinet inte anses tillrädliga, bör den sjuke avstå från att kommunicera helt, . . . , eller blott från kalken, . . . , och av prästen tröstas med Guds ord, så att han helt förlitar sig på det och i bön och andakt vara närvarande i mässan, men delta i nattvarden *sub una* eller genom s.k. andlig kommunion.

Bekännelsefråga

Frågan om alkoholsjukas och barns nattvardsgång löses inte genom ändringar i kyrkohandboken och övergivande av instiftelsen. Det resulterar i att enskilda församlingsbor — ofta de trognaste kyrkobesökarna — plötsligt finner sig inte kunna gå till nattvarden längre och att präster försätts i sådana tvångslägen att de inte kan förrätta nattvarden i sin egen församling. De nämnda sjukdomsfallen och också barnkommunion ligger inom den enskilda själavårdens område och enstaka, enskilda fall skall inte påverka kyrkans och församlingarnas samfälliga handlande. På ett ömsint sätt skall frågan lösas på annat vis och jag har här visat på de två möjligheter som biskopsmötet fört fram som alternativ till det oblandade starkvinet. Frågan om nattvardsvi-

net är, nu som tidigare i kyrkans historia, nämligen en bekännelsefråga, den handlar om bekännelsen till Jees Kristus, till hans Ord och instiftelse av sakramentet och till hans verkliga, levande och aktiva närvaro i nattvarens bröd och vin, hans sanna lekamen och blod.